

– недысцыплінаванасць студэнтаў (адмаўленне ад выканання заданняў, спасылка на адсутнасць камп’ютара ці інтэрнэту, нявыхад у фармат дыстанта).

Плюсы дыстанцыйнага навучання:

– высокая тэхналагічнасць адукацыйнага працэсу робіць навучанне больш эфектыўным;

– магчымасць працягваць навучанне пры неспрыяльных умовах (каранцін, хвароба);

– магчымасць працягваць навучанне пры знаходжанні ў іншым населеным пункце – у іншай краіне, у любым раёне краіны (асабліва актуальна для студэнтаў завочнай формы навучання);

– магчымасць атрымаць якасную адукацыю студэнтам - завочнікам (не сакрэт, што некаторыя работадаўцы адмаўляюць студэнтам - завочнікам у вучэбных адпачынках);

– індывідуалізацыя навучання: у адрозненне ад традыцыйнага разумення “індывідуальнага падыходу” індывідуалізацыя пры дыстанцыйным навучанні вызначае магчымасць выпрацаваць індывідуальны графік навучання, не перарываць асноўную прафесійную дзейнасць, жыць у прывычным рытме.

Такім чынам, дыстанцыйнае навучанне і – шырэй – дыстанцыйная адукацыя мае плюсы і мінусы. Канешне, сёння мы не можам сказаць пра поўны пераход на дыстанцыйнае атрыманне адукацыі, але спалучэнне традыцыйнага і дыстанцыйнага навучання дазваляе знайсці новыя падыходы да рашэння праблем у сістэме айчынай адукацыі, распрацаваць новыя метадыкі, што, несумненна, будзе садзейнічаць павышэнню якасці адукацыі.

УДК 811.161.3:367.335

Да праблемы вывучэння многакампанентных складаных сказаў у сучасным мовазнаўстве

Савіцкая І.У., Сахончык А.П.

Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт

Пад многакампанентным складаным сказам (МСС) мы разумеем такую поліпрэдыкатыўную канструкцыю, якая складаецца з трох і больш частак, аб’яднаных у структурнае і сэнсавае адзінства на аснове адной або некалькіх відаў сувязі (злучальнай, падпарадкавальнай, бяззлучнікавай).

У залежнасці ад віду (відаў) сувязі паміж прэдыкатыўнымі часткамі такія канструкцыі можна падзяліць на чатыры тыпы: 1) складаназлучаныя

многакампанентныя сказы: *Лёгкая плынь ветру зноў заціхне, і дзень зноў зіхаціць сонцам, але ўжо астаецца пячаць летняга адцвітанья* (К. Чорны); 2) складаназалежныя многакампанентныя сказы: *Край мой там, дзе шэпчаць сосны, шумяць волаты-дубы* (А. Гурло); 3) бяззлучнікавыя складаныя многакампанентныя сказы: *Зямля жыве: у бераг б'юць прылівы, у вырай адлятаюць жураўлі* (С. Грахоўскі); 4) складаныя сказы з рознымі відамі сувязі: *Неяк пасля абеду, калі Іван збіраўся ўзяць брудныя кацялкі і міскі, каб аднесці іх на кухню, ля ўваходу ў палатку пачуліся галасы, тунат, і двое санітараў увалаклі насілкі з параненымі* (В. Быкаў).

У сучаснай лінгвістычнай навуцы многія пытанні будовы і кваліфікацыі многакампанентных канструкцый характарызуюцца супярэчнасцю і нераспрацаванасцю. Так, у вучоных няма адзінства ў вызначэнні статусу гэтых сказаў, а значыць, і ў вызначэнні іх месца ў сінтаксічнай сістэме. У рускім мовазнаўстве ўпершыню выдзеліла такія канструкцыі ў асобную групу І.А. Васіленка, назваўшы іх сказамі ўскладненага тыпу. Г.П. Уханаў называе іх поліпрэдыкатыўнымі канструкцыямі, а Г.Ф. Калашнікава ўвела тэрмін “многакампанентны складаны сказ”. Вывучэнне і апісанне многакампанентных канструкцый часта носіць выбіральны характар: даследчыкі вывучаюць, аналізуюць і класіфікуюць найбольш простыя віды складаных сказаў (часцей за ўсё трохкампанентныя), мяркуючы, што “ў мнагачленных складаных сказах будуць прадстаўлены тыя ж адносіны, што і ў трохчленных” [1, с. 345].

У граматыках і дапаможніках для ВНУ па-за ўзвагай аўтараў застаюцца многія важныя для сінтаксісу складанага сказа пытанні. У школьным жа курсе беларускай мовы такія сказы вывучаюцца на пунктуацыйным узроўні.

У сучаснай лінгвістыцы існуюць розныя пункты погляду на прыроду МСС. Адны даследчыкі (Л.І. Бурак, С.Л. Кручкоў, Л.Ю. Максімаў) мяркуюць, што такія канструкцыі маюць агульныя з элементарнымі складанымі сказамі спосабы пабудовы і паўтараюць толькі тыя адносіны, якія існуюць у двухкампанентным складаным сказе, таму ўяўляюць цікавасць толькі з боку характару камбінацый у іх прэдыкатыўных кампанентаў. Другія даследчыкі лічаць, што МСС маюць характэрныя толькі ім структурна-семантычныя асаблівасці (Г.Ф. Калашнікава, Г.Ф. Гаўрылава, Р.П. Уханаў).

На наш погляд, МСС – гэта перш за ўсё складаны сказ, а таму валодае ўсімі яго прыкметамі. Так, як і любы складаны сказ, многакампанентная канструкцыя валодае структурнай і граматычнай цэласнасцю, мнагаслоўнасцю семантыкі, сістэмай сінтаксічных адносін і сувязей. Напрыклад, у МСС з падпарадкавальнай сувяззю выкарыстоўваюцца тыя ж самыя віды даданых частак, што і ў двухкампанентным складаназалежным

сказе. Характар жа сувязей сузалежнага і паслядоўнага падпарадкавання падобны да сувязей падпарадкавання паміж словамі ў простым сказе. Аднак на аснове гэтых сувязей “у працэсе спалучэння аб’яднаных кампанентаў узнікае асобая сінтаксічная пабудова – многакампанентны сказ, які адрозніваецца ад элементарнага складанага не толькі большым аб’ёмам, але большай семантычнай ёмістасцю” [2, с. 17].

Такім чынам, асаблівацю МСС з’яўляецца тое, што ў адной канструкцыі выражаюцца разнастайныя сувязі адлюстраванай у нашай свядомасці аб’ектыўнай рэчаіснасці. У параўнанні з ім элементарны складаны сказ з’яўляецца менш ёмістай формай. Нават пры сінанімічнасці зместу двухкампанентныя і многакампанентныя складаныя сказы будуць адрознівацца розным характарам апасродкаванага адлюстравання аб’ектыўных адносін паміж з’явамі рэчаіснасці. Напрыклад, сказы *Трэба было прайсці праз глухі хмызняк, каб трапіць на невялікі лужок, які парос густой травой* – *Трэба было прайсці праз глухі хмызняк, каб трапіць на невялікі лужок, парослы густой травой* адрозніваюцца, нягледзячы на блізкасць семантыкі, “неаднолькавым спосабам суадносін думкі з рэчаіснасцю, рознай колькасцю актаў суадносін думкі з аб’ектам” [2, с.17].

І сапраўды, МСС не проста механічна рэалізуе ў сваім складзе прэдыкатыўныя кампаненты, а падвяргае іх структурнай перапрацоўцы, падпарадкоўваючы іх агульнаму патрабаванню – неабходнасці выконваць пэўнае камунікатыўнае заданне. Кожная наступная прэдыкатыўная частка (трэцяя, чацвёртая і г.д.) не проста механічна дадаецца да папярэдніх: яна ўступае ў сінтаксічныя адносіны з іншымі прэдыкатыўнымі часткамі.

Ужыванне простых і элементарных складаных сказаў у складзе МСС у якасці яго галоўных і даданых частак можа выклікаць змену функцый сінтаксічных адносін паміж імі. Так, у сказах з сузалежнай даданай часткай да дзвюх галоўных тыпу *Тут, калі Васіль быў увесь напоўнены слоўчычу адплаты, стары, вельмі пацёрты хамут раптам разышоўся і аглобля зашоргала на рудых Гузавых нагах* (І. Мележ) ствараецца адзіны для ўсіх трох прэдыкатыўных частак мадальна-часавы план, выкліканы цесным узаемадзеяннем кампанентаў, што адрознівае такую канструкцыю ад двухкампанентных складаназлучаных і складаназалежных сказаў. А ў сказах з паслядоўным падпарадкаваннем тыпу *Над вадаю слаўся туманок, рэдкі, празрысты, які знікае адразу, як толькі прагляне сонца* (А. Жук) назіраецца сумяшчэнне ў першай даданай частцы функцый даданай і галоўнай часткі, што прыводзіць для з’яўлення ў структуры першай даданай часткі паказчыкаў галоўнай (напрыклад, суадносных слоў, двойных злучнікаў і інш.).

На першы погляд, складанасць структуры МСС, наяўнасць вялікай колькасці кампанентаў павінны былі б абмежаваць іх ужыванне. Між тым такія канструкцыі шырока распаўсюджаны ў розных стылях беларускай мовы, што тлумачыцца асаблівасцямі іх семантыкі: спосаб перадачы рэчаіснасці выражае разнастайныя сувязі аб'ектыўнай рэчаіснасці і ўласцівасці аб'екта ў іх адзінстве. Гэта робіць МСС такой сінтаксічнай формай, якая дазваляе аўтарскае бачанне пэўнай сітуацыі перадаць у выглядзе мікраапаведу ў межах аднаго сказа. Напрыклад: *Ёсць у жанчын таемны ўнутраны голас, які можа да часу спаць, закалыханы мужчынскаю пяшчотаю і ўвагай, быць бесклапотным, як вясновы матылёк ці ручаёк, але варта мужчыну ў слове, у руху, у жэсце хоць на драбніцу стаць халаднейшым, сушэйшым, даць адчуць, што ён расчараваўся ў абранніцы або стаміўся ад яе, як голас гэты пачынае біць ва ўсе званы жаночай душы – трывога! трывога! трывога!* (Л. Дайнека).

Усё вышэй сказанае дае падставы зрабіць выснову, што ў МСС ёсць прыкметы, якія адрозніваюць іх ад двухкампанентных складаных канструкцый і дазваляюць разглядаць іх як асобую разнавіднасць у сістэме складанага сказа, што характарызуецца спецыфічнымі заканамернасцямі будовы і функцыянавання.

Літаратура

1. Василенко И.А. Сложные предложения в современном русском литературном языке: дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.01. – М., 1958. – 639 с.
2. Калашникова, Г.Ф. Многокомпонентные сложные предложения в современном русском языке / Г.Ф. Калашникова. – Харьков: Вища школа, 1979. – 159 с.
3. Уханов, Г.П. Сложные полипредикативные (многокомпонентные) предложения: учебное пособие/ Г.П. Уханов – Калинин: Изд-во Калининского университета, 1981. – 88 с.

УДК 808.26-3[043.3]

О необходимости поиска новых приемов постановки произношения русских гласных в фонетическом контексте с мягкими согласными

Котикова - Сабайда С.В.

Белорусский национальный технический университет

В статье рассмотрены основные трудности постановки произношения русских гласных в фонетическом контексте с мягкими согласными, акцентируется внимание на необходимости определения оптимальной